

ШКОДА Д.Ю.,
*студентка спеціальності «Журналістика»
Національного університету «Запорізька політехніка»;*

ОСТРОВСЬКА Н.В.,
*кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики
Національного університету «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

ЖУРНАЛІСТСЬКА ЕТИКА: ВИКЛИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Журналістська етика в умовах війни ставить перед медіапрацівниками низку складних завдань та викликів, які вимагають глибокого розуміння професійних стандартів та моральних принципів. Війна, як екстремальна ситуація, висуває питання про баланс між правдивістю інформації та безпекою, як журналістів, так і цивільного населення. Журналісти стикаються з необхідністю звітувати про події, що мають велике значення, не вдаючись при цьому до сенсаційності чи маніпуляції емоціями аудиторії. Важливим аспектом є також збереження об'єктивності та непристрасності, незважаючи на особисті переконання та емоційний тиск, що супроводжує висвітлення воєнних конфліктів.

Журналістика відіграє надзвичайно важливу роль під час війни, інформуючи суспільство про події, що відбуваються, та документуючи

історію. Війна є надзвичайно складним і травматичним досвідом, який ставить перед журналістами унікальні етичні виклики. У вирі бойових дій журналісти мають нести відповідальність за точне та неупереджене інформування громадськості, водночас захищаючи джерела та мінімізуючи шкоду для тих, хто постраждав від конфлікту.

Мета роботи дослідити етичні виклики, з якими стикаються журналісти під час війни.

Дослідженням журналістської етики на сьогодні займається значна кількість науковців: М. Буроменський, М. Дорош, І. Земляна, Н. Карпчук, І. Куляс, О. Лещенко, В. Луць, Ю. Мерзлюк, С. Штурхецький, М. Попович, А. Москаленко, В.В. Розвадовський, Е. Грег, З.М. Бржезьська, Г.І. Гайдур, А.О. Аносов, З.М. Топорецька, О.М. Доценко, О. С. Бондаренко.

На думку Віталія Портнікова, «журналістика воєнних часів – це симбіоз зусиль держави і суспільства. Головне завдання держави забезпечити доступ до інформації і воєнну цензуру». Водночас журналіст зауважує, що в Україні досі немає чітко врегульованої воєнної цензури.

Етичні стандарти нерозривно взаємопов'язані з професійними стандартами журналістики. Як зазначив Андрій Куликов: «Суть професійних стандартів – правдива і вчасна інформація. Наша аудиторія потребує саме правдивої і вчасної інформації. Інакше ми виявляємо неповагу до тих, хто залежить від нашої роботи. Правдива і вчасна інформація рятує життя. Брехня і поспіх або, навпаки, затримка повідомлення занапащують життя» [4].

П. Дворянин у своїй статті «Розуміння стандарту: пошуки нових правил у журналістиці війни» аналізує виклики, які доводиться долати українським журналістам в умовах війни між Росією та Україною. Серед них: забезпечення точності в умовах швидко змінюваних подій, боротьбу з дезінформацією, збереження нейтралітету та об'єктивності, а також захист джерел інформації та власної безпеки. Високі стандарти перевірки інформації з соціальних мереж є критично важливими, оскільки вони часто є первинним джерелом новин, особливо коли традиційні канали комунікації можуть бути перервані [1].

Кодекс етики українського журналіста, прийнятий на пленумі Національної спілки журналістів України у грудні 2014 року, як і попередні, також опирається на професійно-етичні стандарти – оперативність, правдивість, об'єктивність, достовірність, точність, баланс думок тощо. Серед основних етичних цінностей дослідники виокремлюють свободу ЗМІ, соціальну відповідальність журналіста, правдивість та об'єктивність, чесність, порядність [3].

Як зауважує Ліна Кущ, перша секретарка Національної спілки журналістів України, членкиня Комісії з журналістської етики, «У деяких випадках правила журналістської роботи вибудовувалися на ходу – наприклад, щодо інформації, яку можна/не можна розголошувати в медіа, як швидко подавати фото- та відеоматеріали з місць обстрілів» [5].

Найбільші труднощі і суперечки в журналістському середовищі викликали такі теми:

1. Оприлюднення інформації про військові об'єкти чи споруди.

Важливе дотримання журналістських стандартів та етики під час воєнного стану, особливо при висвітленні військових об'єктів та операцій. Можуть бути звинувачення на адресу журналістів через можливе розкриття військових позицій, а також випадки, коли інформація могла зашкодити українським військовим.

2. Оприлюднення інформації про цивільні об'єкти та евакуацію.

«Пошук балансу між суспільною важливістю інформації та ризиком, що ця інформація може заподіяти шкоди через оприлюднення, – один із викликів для українських журналістів і журналісток, які висвітлюють події війни». Журналісти часто звинувачуються в тому, що вони стали «навідниками» для атаки, але водночас це спроба зняти відповідальність з агресора та звертати увагу на важливість обережного поширення інформації про рух евакуаційних колон, що може поставити під загрозу життя людей.

3. Оприлюднення персональних даних

Журналісти часто стикаються з вибором між суспільною важливістю теми та приватним життям людини. Наприклад, був випадок, коли особисті дані жінки, яка постраждала від обстрілу житлового будинку в Києві, були оприлюднені. Це порушило Кодекс етики українського журналіста, незважаючи на те, що інформація була отримана з офіційних джерел. Українські медіа також критикують за висвітлення теми військовополонених російської армії. Журналісти не повинні публікувати матеріали, які розглядають полонених як об'єкти “суспільної цікавості” або наражають їх і їхні сім'ї на більший ризик.

4. Уникнення дискримінації окремих соціальних груп.

На тлі масштабного російського вторгнення журналісти також порушують питання, що стосуються життя різних соціальних та етнічних груп. Однак не всім вдається уникнути дискримінаційних висловлювань і підходів. Загалом ситуація з нерівністю і дискримінацією покращується, особливо від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, втім це покращення не є рівномірним відносно до різних соціальних груп –

наголошує Світлана Мусіяка, керівниця з досліджень і вироблення політик НАКО.

5. Самоцензура.

Українські медійники часто обмежують себе через самоцензуру, відмовляючись висвітлювати певні теми з різних причин. Однак, це призводить до втрати однієї з основних функцій медіа – суспільного контролю за діями влади.

Голова відділу воєнних розслідувань «The Kyiv Independent» та колишня головна редакторка «Hromadske» Євгенія Моторевська наголошує, що є «Три основні виклики, які стоять перед журналістами, які працюють в Україні. Перше, і найважливіше, це – робота з травмами, робота з людьми, які пережили насилля, стали жертвами воєнних злочинів. Друге – етика висвітлення внутрішніх проблем у нашому війську тощо. І третє питання – де закінчується етична межа, коли журналісти працюють з воєнними злочинцями та їхніми рідинами.

Євгенія Моторевська підкреслює важливість балансу між впливовістю та відповідальністю, особливо коли йдеться про розслідування, які можуть мати значний вплив на громадську думку та політичні процеси. Також звертає увагу на обмеження, які накладаються військовими, та на самоцензуру, яка може виникати через зовнішній тиск або внутрішні етичні дилеми. Стандарти та етика журналістів-розслідувачів вимагають особливої уваги в умовах конфлікту, де необхідно враховувати безпеку джерел, захист інформаторів, а також потенційний вплив опублікованої інформації на ситуацію в країні та за її межами. Журналістка обговорює "червоні лінії", які не повинні перетинатися під час розслідувань, наголошуючи на важливості збереження гуманітарних принципів та поваги до прав людини. Вона вважає, що журналісти повинні бути особливо обережними, щоб не стати інструментом пропаганди або дезінформації, і мають завжди прагнути до об'єктивності та неупередженості у своїй роботі [2].

Підсумовуючи можемо сказати, що журналістська етика під час війни ставить перед медійниками низку складних викликів, які вимагають від них не лише професійної майстерності, а й високого рівня моральної відповідальності. Водночас самоцензура, відмова висвітлювати певні теми з різних причин може призвести до втрати однієї з основних функцій медіа – суспільного контролю за діями влади. Журналістські стандарти та етичні принципи під час війни суттєво не відрізняються від стандартів та етичних норм у мирні часи. Крім того, саме через війну журналісти і редакції мають посилювати свою пильність до стандарту достовірності й точності, подаючи матеріали в ефірі телеканалів, радіо чи онлайн.

Список використаних джерел

1. Дворянин П. Розуміння стандарту: пошуки нових правил у журналістиці війни. Вісник Львівського університету. Серія журналістика. 2024. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/12146>
2. Етичні виклики розслідувань під час війни. URL: <https://www.facebook.com/cjeua/videos/6596644630369983>
3. Кодекс етики. Комісія з журналістської етики. URL: <https://cje.org.ua/ethics-codex/>
4. Панельна дискусія «Стандарти журналістики в умовах війни» [онлайн]. Espresso.TV (2022), YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=vEOrg_lQWd0
5. Саморегуляція українських медіа під час дії воєнного стану в Україні. З досвіду роботи Комісії з журналістської етики : аналітично-довідковий збірник / за заг. ред. Л. Кузьменко, Л. Кущ, М. Дворового, О. Погорелова. Видання друге, доповнене. Київ, 2023. 138 с. URL: [Samorehulatsiia_ukrainskykh_media_pid_chas_dii_voiennoho_stanu.pdf](#)